

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Samhällskunskap

Åtta nyanser av nationalism

En analys av riksdagspartiernas relation till nationalism

Examensarbete i Samhällskunskap
VT14

Student: Pontus Olsson
Handledare: Marie Demker
Antal ord: 9187

Titel: Åtta nyanser av nationalism: En analys av riksdagspartiernas förhållande till nationalism

Författare: Pontus Olsson

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: VT14

Handledare: Marie Demker

Abstract: I en samtid där globalisering och integration är ledord ser vi samtidigt hur nationalistiska rörelser spelar en stor roll runtom i världen. Många gånger beskrivs nationalism som någonting negativt och en bromskloss för mänsklig utveckling. Vid en snabbare överblick i ämnet slås man dock av nationalismens snårighet och spännvidd. Rent politiskt kan denna komplexitet illustreras av den milsvida skillnaden mellan olika nationalistiska partier såsom det franska högerpopulistiska *Front National* och det katalanska vänsterrepublikanska *Esquerra Republicana de Catalunya*. I ett svenskt sammanhang har studier i ämnet kommit att fokusera på högerextrema partier eller historiska studier av svensk nationalism i sin helhet. Få studier har dock gjorts för att beskriva hela det svenska politiska landskapets relation till nationalism. Det är i denna kunskapslucka som studien finner sin utgångspunkt.

Syftet med uppsatsen går ut på att nyansera bilden av samt undersöka gradskillnader av nationalism bland svenska riksdagspartier. Detta då begreppets komplexitet fordrar mer finfördelade kategorier än ja eller nej.

Den valda metoden utgörs av en idealtypsanalys bestående av civil och etnisk nationalism. Ett utifrån idealtyperna konstruerat analyschema har sedan lagts som ett raster över riksdagspartiernas idéprogram för att undersöka gradskillnader i förhållande till idealtyperna.

Resultaten visar att samtliga partier undantaget SD har en tydlig civilnationalistisk tendens. De borgerliga partierna utmärker sig med vissa drag av etnisk nationalism. Bland dessa partier får KD sägas ligga närmast den etniska nationalismen. SD har till sist en tydlig relation till etnisk nationalism. På detta sätt har bilden av nationalism bland svenska partier utvidgats till att omfatta hela det politiska fältet. Förhoppningsvis kan studien bidra till en mer nyanserad diskussion om nationalism i ett svenskt politiskt sammanhang. Detta är av vikt i en samtid där begrepp kan förvirra och där nationalism av olika slag alljämt utövar ett stort inflytande på världsutvecklingen.

Sökord: Nationalism, Idealtypsanalys, Riksdagspartier, Partiprogram

Innehåll

1.0 Introduktion	1
1.1 Tidigare forskning.....	3
1.2 Syfte och frågeställningar.....	4
1.3 Interdisciplinär relevans.....	4
1.4 Avgränsningar.....	6
1.5 Disposition.....	7
2.0 Metod	7
2.1 Idealtypsanalys.....	7
2.2 Analysverktyg.....	8
2.3 Empiriskt material.....	9
2.4 Idealtyper.....	10
2.4.1 <i>Civil nationalism</i>	10
2.4.2 <i>Primär enhet för gemenskap</i>	11
2.4.3 <i>Medlemskap</i>	11
2.4.4 <i>Markörer för enheten</i>	11
2.4.5 <i>Hotbild</i>	12
2.4.6 <i>Etnisk nationalism</i>	12
2.4.7 <i>Primär enhet för identifikation</i>	12
2.4.8 <i>Medlemskap</i>	12
2.4.9 <i>Markörer för enheten</i>	13
2.4.10 <i>Hotbild</i>	13
2.5 Analysschema.....	13
2.6 Tolkning – Reliabilitet/validitet – Intersubjektivitet.....	14
3.0 Resultatredovisning	15
3.1 Primär enhet för identifikation.....	15
3.2 Medlemskap.....	17
3.3 Markörer för enheten.....	19
3.4 Hotbild.....	22
3.5 Resultatsammanfattning.....	24
4.0 Slutsatser/Diskussion	25
4.1 Relevans för läraryrket.....	27
4.2 Uppslag för framtida studier.....	27
5.0 Referenser	28
5.1 Tryckta källor.....	28
5.2 Digitala källor.....	29

1.0 Introduktion

Vid ett tal på Stockholms Universitet slog statsminister Reinfeldt fast att ”ju mindre av nationalism desto mer framgångsrik kommer mänskligheten att bli” (Metro, 2009-12-15, s. 10). Även om man ska akta sig för att dra slutsatser kring lösryckta uttalanden ger statsministerns formulering upphov till många frågor. Retoriken känns igen där nationalism beskrivs som ett hinder för global utveckling för vilken internationalism och samarbete över gränser ständigt är i fokus. Men är nationalism nödvändigtvis en fiende till global integration? Och vad innebär egentligen begreppet?

Vid en snabbare överblick av teorin kring ämnet nationalism landar man snabbt i en insikt om begreppets snårighet och mångtydighet. En studie med stor tyngd i sammanhanget är Andersons *Imagined Communities* (2006). Anderson beskriver nationalismen närmast som ett mentalt tillstånd där nationen utgör en föreställd gemenskap mellan människor inom ett visst område. Benämningen föreställd är central då Anderson menar att individer utan att ha en relation till övriga inom nationen identifierar sig och sätter sig själva i samma kategori som dessa. Som han själv uttrycker det: ”It (nation) is imagined because the members of even the smallest nation will never know most of their fellow-members, meet them, or even hear of them, yet in the minds of each lives the image of their communion” (s. 6). Samtidigt understryker Anderson att nationer och nationalism är fortsatt relevanta studieobjekt och distanserar sig på så sätt från de teoretiker som söker framställa nationer och nationalism som illegitima och falska (Se ex: Gellner, 1964). Anderson påpekar att alla gemenskaper som är större än den primitiva byn där alla känner alla i någon mån är föreställda och att etiketteringen av nationer som ”falska” är missledande då den implicerar existensen av en ”äkta” gemenskap som motpol. Fokus bör således inte ligga på att söka efter äkthet/falskhet i en gemenskap utan snarare på hur föreställningen om gemenskapen är konstruerad.

En annan central i studie i sammanhanget är den kanadensiske filosofen Will Kymlickas *Politics in the Vernacular* (2001). Enligt Kymlicka uppstår många gånger missförstånd när det kommer till nationalism. Att den skulle vara främlingsfientlig, exkluderande och självförhärmande m.m. Han understryker att sådan nationalism naturligtvis existerar, s k *etnisk nationalism*, men fastslår samtidigt att dessa anti-sociala mänskliga beteenden inte nödvändigtvis behöver kopplas till nationalism. För Kymlicka är nationalism istället en

förutsättning för individens frihet då man för utövandet av sina rättigheter behöver ett sammanhang inom vilket man kan agera. Detta sammanhang utgörs, förenklat beskrivet, av ett gemensamt språk, gemensamma traditioner och riter vilka man som medborgare förstår och identifierar sig med. Utan en sådan klangbotten förblir det som individ problematiskt att verka som fri individ i ett demokratiskt samhälle. På det sättet ser sig Kymlicka som vad han kallar *liberal nationalist*, det vill säga, en nationalist som förespråkar att människor ur olika grupper med gemensamma språk och kulturer bör ha rätten att tala dessa språk och utöva de kulturella praktiker inom vilka de identifierar sig som medlemmar. Den liberala nationalismen är samtidigt inklusiv till sin natur då det inte är din etniska bakgrund som avgör huruvida du får vara en del av nationen, samtidigt som den är tolerant och erkänner mångfald och olika kulturella/religiösa uttryck inom nationen. Som exempel presenterar Kymlicka bl. a Katalonien och Quebec som nationer med starka nationalistiska drag men av den liberala typ som ovan presenterats. Intressant i sammanhanget är att Kymlicka generellt sett finner dessa nationer mer samarbets- och integrationsvänliga över gränser än de multinationella överstatliga projekt, Spanien respektive Kanada, de är underordnade. Den repressiva, exkluderande nationalismen kan alltså i det läget sägas komma från andra hållet eller majoriteten i dessa stater. I Spanien är detta mycket tydligt ur ett historiskt perspektiv då övriga språk än kastilianskan, samt övriga kulturella uttryck än spanska, förbjöds under Franco-diktaturens hårdhänta försök till en enhetlig spansk statsbildning.

I multinationella stater som Kanada eller Spanien är diskussioner kring nationalism av logiska skäl frekvent förekommande. Men hur ser debatten ut i Sverige? Anders Hellström (2013) tar i artikeln *Varför vi hatar att älska Sverigedemokraterna?* upp hur detta partis intåg i svensk politik har förändrat den svenska debatten genom skapandet av en typ av motkultur där majoriteten, som ser sig som toleranta och öppna kan, spegla sig mot ”de onda” Sverigedemokraterna (SD). Hellström benämner denna process ”Nationalism mot Nationalism” (s. 86) där majoritetens ”goda” bild av nationen konstrueras mot SD:s ”onda” bild. Vidare benämns majoritetens bild som nationalistisk ur ett teoretiskt perspektiv med hänvisning till nationalistforskaren Billigs (1995) begrepp *banal nationalism*, vilken tar sig uttryck i normer och uppfattningar som är så djupt rotade att de inte uppfattas som nationalism utan istället som ett sakernas naturliga tillstånd. Om man på detta sätt begränsar sig till att definiera nationalismen som någonting ”de andra” håller på med finns enligt Billig ”risken att vi undviker att se hur samtida uttryck för nationalism inte framstår som

nationalistiska, utan som naturliga inslag i vardagen” (i Hellström, 2013, s. 89). Dessa resonemang kan jämföras med exempelvis Halls (2000) forskning om nationalismen i Sverige som institutionaliserad och det svenska territoriet sett som politiskt neutralt.

Ur ett globalt marknadsbaserat perspektiv beskrivs nationalism ofta som en bromskloss för ekonomisk och mänsklig utveckling samtidigt som en anda av internationalism och integration mellan stater efterfrågas i högre grad. Å andra sidan ser vi i många länder hur nationalistiska rörelser växer eller åtminstone utövar ett stort inflytande. För att återkoppla till begreppets komplexitet är det i detta sammanhang relevant att nyansera bilden av olika nationalistiska rörelser runtom i världen. Kan ett alltför smalt förhållande till nationalismen försvåra en förståelse av nyanskillnader genom att exempelvis det franska högerextrema populistpartiet *Front National* (FN) och det katalanska vänsterrepublikanska *Esquerra Republicana de Catalunya* (ERC) sorteras in i samma fack?

Vad gäller den svenska kontexten har forskning inom området ofta kommit att fokusera på högerextrema partiers, ofta benämnda som *radikala högerpopulistiska* (RHP), förhållande till nationalism (Se ex: Rydgren, 2005). Det brister dock när det kommer till övriga riksdagspartiers relation till begreppet i ett nutidsperspektiv. Med tanke på det ovan beskrivna ser jag det som relevant att studera också övriga riksdagspartiers förhållande till nationalismen. Detta inte enbart för att se hur dessa partier förhåller sig till nationalism utan också för möjligheten till att jämföra dessa positioner med nationalistiska rörelser på andra håll i världen. Uppsatsens utgångspunkt återfinns i behovet av ett nyanserat förhållande till nationalismen i ett svenskt sammanhang.

1.1 Tidigare forskning

Som tidigare nämnts finns mycket forskning angående nationalism i Sverige. Det finns dels studier med historisk inriktning som ofta söker röna ut hur den svenska nationalismen har utvecklats till dess nuvarande form. Här är tidigare nämnda Halls (2000) *Den svenskaste historien* av stor vikt. Vad gäller fokus på svensk nationalism i modern tid har, som nämndes ovan, starkt fokus legat på högerextrema partier och deras nationalistiska drag. Här kan tidigare nämnda Rydgren (2005) nämnas bland många andra såsom Lodénus (2011) eller Ekman och Poohl (2010). Ljungbergs C-uppsats (2011) som undersöker SD:s nationalistiska utveckling bör också nämnas då den varit en inspirationskälla till denna uppsats när det kommer till design och vissa metodval. Hellström (2010; 2013) närmar sig denna uppsats

utgångspunkt något då den identifierar en konflikt mellan ”god” och ”ond” nationalism i den svenska samhällsdebatten. Här öppnas alltså för möjligheten att det i Sverige kan finnas fler nationalisterna än de högerextrema i ett modernt sammanhang. Hellström tar dock fortfarande sina utgångspunkter i SD:s påverkan på det övriga debattklimatet. Det är också här jag tycker mig finna en kunskapslucka. Jag har inte lyckats finna några studier som undersöker hur hela det politiska fältet förhåller sig till nationalism i vår samtid. Antingen har forskningen en högerextrem infallsvinkel eller så undersöks svensk nationalism i ett historiskt sammanhang. Det är på detta sätt som jag motiverar denna uppsats kumulativitet samtidigt som samhällsrelevansen beläggs med den tidigare beskrivna världsutveckling där nationalism verkar ha en stor roll kvar att spela, vilket vidare fordrar ett nyanserat politiskt förhållningssätt till ämnet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att nyansera bilden av nationalism bland svenska riksdagspartier. På grund av begreppets komplexitet fordrar en analys av partiernas ideologiska relation till nationalism mer finfördelade svar än svartvita kategoriseringar av typen som sågs i det inledande citatet av Reinfeldt. Utifrån detta kan en huvudsaklig frågeställning formuleras:

- Vilka gradskillnader finns mellan riksdagspartiernas förhållande till nationalism?

Denna frågeställning kommer att specificeras ytterligare under metodavsnittet (Se: nedan).

1.3 Interdisciplinär relevans

Skolan och nationell identitet har en stark relation. Skolan och utbildning har i alla tider varit tätt sammanknutet med nationens och samhällets reproduktion. I det svenska fallet kan vi se hur skolan som modernitetens primära agent fick i uppgift att förbereda samhällsmedlemmar för deltagande i arbetslivet och att underkasta sig det rådande normsystemet. Som Runfors (2006) uttrycker det fick skolan på så sätt ”en central roll i nationens tjänst och för att skapa en *vikänsla* som är nödvändig för den nationella integrationen” (s. 3). Hur denna vikänsla ser ut är under ständig förändring och sammanflätad med den övriga samhällsutvecklingen. I den aktuella läroplanen kan vi läsa hur skolan ”ska överföra grundläggande värden” till eleven för att denne ”ska kunna leva och verka i samhället” (Utbildningsdepartementet, 2011, s. 9). Dessa grundläggande värden består vidare exempelvis i att inse vikten av kulturell mångfald eller i att aktivt motverka diskriminering och främlingsfientlighet. Vidare understryks att

denna toleranta och öppna etik förvaltats av ”kristen tradition och västerländsk humanism” (Utbildningsdepartementet, 2011, s. 7). Alla dessa återgivna fenomen kan ses som eftersträvansvärda nationella markörer. Med andra ord en idealbild av den nationella identiteten. I relation till detta påpekar Ljunggren (2011) dock att det nationella är kraftigt nedtonat i den svenska läroplanen i förhållande till andra länder såsom Danmark eller England. Han argumenterar vidare för att en tydlig demokratisk, tolerant nationell identitet såsom i fallet Norge efter Utöya kan användas för att vrida det nationella begreppet ur händerna på demokratimotståndare och chauvinister vilket vidare kan jämföras med Hellströms (2013) bild av två typer av nationalism i konflikt. Ljunggren menar vidare att skolan kan och bör delta i konstruktionen av ett dylikt tolerant, inklusivt och öppet medborgarskap.

Jag ser en direkt koppling mellan Ljunggrens resonemang och min uppsats då resultaten i bästa fall kan bidra till att nyansera det nationella och nationalismen till att omfatta mer än enbart högerextrema partier i ett svenskt sammanhang. Vidare kan uppsatsen bidra till lyfta upp mer banala former av nationalism bland svenska riksdagspartier för att medvetandegöra dessa vilket kan vara givande i undervisningssammanhang, vilket bl. a Billig (1995) understryker vikten av.

När det kommer till den praktiska undervisningen kring nation och nationalism kan vidare obekväma situationer, för såväl lärare som elever, uppstå där man riskerar att etiketteras som rasist eller liknande. Här kan min uppsats bidra med att visa på hur man på ett analytiskt sätt kan förhålla sig till dessa begrepp samtidigt som diskussionen kan lyftas bort från en högerextrem återvändsgränd och behandlas mer vetenskapligt i klassrummet (Jansson, Wendt, Åse, 2013, s. 37). Samtidigt bör understrykas att en introduktion av denna typ av teoretiska resonemang kring nation och nationalism kan få svårt att överbrygga elevernas egen förförståelse och kritisera det egna ”sunda förnuftets” uppfattning kring vad dessa begrepp innebär vilket är ett av resultaten i Janssons, Wendts och Åses (2013) undersökning i ämnet. Här bör poängteras att denna uppsats knappast kan svara på hur detta ska gå till då det ligger långt utanför syftesbeskrivningen. Det jag hoppas på är dock att denna studies resultat ska kunna tjäna som utgångspunkt när jag i min framtida yrkesutövning ska introducera detta för alla samhällen så viktiga ämne.

En annan förhoppning är att resultaten av uppsatsen kan användas för att diskutera nationalistiska rörelser i världen i den pedagogiska praktiken. Förhoppningsvis kan uppsatsens resultat bidra med att påvisa gradskillnader i nationalistiska utgångspunkter bland de svenska riksdagspartierna för att därefter möjliggöra jämförelser med nationalistiska rörelser i vår omvärld. Detta skulle i sin tur passa utmärkt i diskussioner kring exempelvis europeisk och global integration.

1.4 Avgränsningar

En huvudsaklig avgränsning som görs i denna uppsats är fokuseringen på riksdagspartierna. Detta får konsekvenser då den stora del av debatten som sker utanför riksdagen utesluts. Sägas bör dock att riksdagen i stor mån är en avspeglning av landets generella åsikter vilket gör den till en förtjänstfull utgångspunkt för att studera generellt förekommande positioner i förhållande till nationalism. Samtidigt välkomnas analyser av ”verkligt” förekommande debatter i olika forum som tidningar, radio, tv eller sociala medier. Sådana analyser skulle vara goda komplement till denna studie men på grund av det begränsade utrymmet väljer jag att hålla mig på ett mer generellt och ideologiskt plan.

Jag har också valt att fokusera på nutid snarare än historiska processer. Detta främst för att möjliggöra jämförelser mellan partier. Historiska studier skulle innebära betydligt större arbetsmängd samtidigt som jämförelser skulle försvåras då varje parti för sig har sin egna ideologiska historia. Jämförelser mellan partier skulle då försvåras och kan samtidigt sägas vara irrelevant i förhållande till det formulerade syftet. En samtida studie möjliggör en jämförelse av partiernas nationalistiska utgångspunkter i dags datum. Historiska studier fungerar bättre om man vill undersöka exempelvis ideologisk förändring inom ett parti eller i landet som helhet.

I övrigt hade det varit givande att undersöka de svenska partiernas förhållande till nationalistiska rörelser utomlands för att inkludera ytterligare lager av nationalism och möjliga utrikespolitiska konsekvenser för de svenska partierna. Detta med tanke på mångfalden av nationalistiska rörelser och de enorma skillnader som finns mellan dessa. Med tanke på världsutvecklingen skulle det därför vara ytterst relevant att analysera de hur de svenska partiernas position stämmer överens med olika rörelser för att diskutera möjliga konsekvenser och vilka rörelser som de olika partierna skulle kunna tänkas stödja eller

liknande. Ett tydligt exempel är Katalonien där starka nationalistiska vindar blåser. Man kan exempelvis fråga sig om partierna i detta fall skulle stödja staten Spaniens suveränitet, Kataloniens rätt till självbestämmande eller avfärda det hela som nationalism i en tid av integration. Jag tycker mig dock på ett sätt beröra detta ämne implicit i min uppsats samtidigt som jag hoppas att det kan vara en utgångspunkt för dylika inriktningar i framtida studier.

1.5 Disposition

Med tanke på syftets och frågeställningens karaktär är det en beskrivande analys som kommer att genomföras. Då intresset är inriktat på gradskillnader i förhållande till ett visst fenomen har idealtypsanalys valts som mest relevant (Esaiasson, et al, 2007, ss. 154, 158). Jag kommer nedan mer detaljerat att redogöra för metodval och konstruktion av analysverktyg. Därefter kommer själva analysen att presenteras för att följas upp av ett resultatavsnitt. Slutligen kommer även slutsatser att presenteras och diskuteras.

2.0 Metod

2.1 Idealtypsanalys

Som antydde ovan kommer uppsatsens metod att utgöras av en idealtypsanalys. Denna metod är särskilt förtjänstfull när det kommer till att söka efter fundamenten för ideologisk argumentation (Bergström & Boréus, 2000). I stort går metoden ut på att konstruera ett analysverktyg bestående av en eller flera idealtypiska bilder av verkligheten för att därefter jämföra dessa med empiriska underlag för att se i vilken grad dessa stämmer överens. Metoden används ofta för att studera exempelvis partiers ideologiska utveckling vilket vi kan se exempel på i Demkers (1993) avhandling, vilken analyserar det franska gaullistpartiets ideologiska förändring över tid. I vårt fall är det ju inte en historisk process som ska analyseras utan snarare nyanser och skillnader mellan riksdagspartiernas förhållande till nationalism. I relation till syfte och frågeställning ser jag idealtypsanalysen som fruktbar då den kan ge oss en bild av dessa nyansskillnader. Man hade förvisso kunnat ha andra metodologiska ingångar såsom diskursanalys vilken också skulle kunna ha fungerat ihop med syftet. Avgränsningar måste dock göras och jag anser att idealtypsanalysen är mest lämplig då det, som sagt, är gradskillnader och nyanser av nationalism i riksdagspartierna som åsyftas analyseras snarare än hegemoniska diskurser eller liknande.

2.2 Analysverktyg

Uppsatsens analysverktyg kommer att bestå av olika idealtyper. För analysmomentet kommer två olika idealtyper att konstrueras för att sedan läggas som ett raster över det empiriska materialet. Idealtyperna kommer att bestå av *civil nationalism* och *etnisk nationalism*. Då forskning kring nationalism är omfattande och innehållande mängder av nationalistiska typologier får valet av idealtyper givetvis konsekvenser på resultatet. Väl medveten om detta, bör det understrykas att ingen analys kan vara allomfattande och att uppsatsen kommer säga något om riksdagspartiernas förhållande till nationalism snarare än allt. Esaiasson m. fl (2007) understryker också att ”idealtypsanalyser har inte samma behov av fullständighet utan där betyder regeln närmast att den föreslagna indelningen skall säga något väsentligt om undersökningsobjekten” (ss. 126-163). Detta krav tycker jag att mitt analysverktyg i allt väsentligt lever upp till.

Valet av just civil och etnisk nationalism är gjort då detta är en ofta förekommande dikotomi i forskning angående nationalism. Dessa två lämpar sig dessutom bra för just idealtypsanalys då de i stor mån är polära (Se: nedan) vilket möjliggör uttömmande svar och tydliga slutsatskriterier (Esaiasson, et al, 2007, ss. 158-163). Teorin bakom konstruktionen av dessa idealtyper har främst hämtats från Ignatieff (1993), Pfaff (1993) och Greenfield (1992) som alla inriktat sig på skillnaderna mellan dessa typer av nationalism. Valet kan dock sägas vara kontroversiellt då många teoretiker (Se ex: Kymlicka, 2001; Yack, 1999) ställer sig emot denna uppdelning, då dessa idealtyper inte kan sägas existera i verkligheten (där i synnerhet den civila variantens existens ifrågasätts). För denna uppsats är detta emellertid ett mindre problem då man med idealtypsanalys inte bör förvänta sig att typerna existerar i verkligheten. Istället används metoden för att se var studieobjektet befinner sig i förhållande till idealtypen (Bergström & Boréus, 2000, s. 160).

Idealtyperna kommer vidare att operationaliseras genom olika analysdimensioner som sedan formuleras som frågor till det empiriska underlaget. Analysdimensionerna är valda för att finna typiska kriterier hos idealtyperna vilka sedan kan jämföras med riksdagspartierna. Kriterierna är också utvalda där idealtyperna skiljer sig åt för att kunna upprätthålla tydliga slutsatskriterier. Den första dimensionen utgörs av *primär enhet för identifikation* vilken är grundläggande för nationalism överlag. Med vad identifierar vi oss främst? Därefter kommer processen för *medlemskap* i gemenskapen att undersökas vilken är en tydlig vattendelare

mellan de två. Efter detta kommer *markörer för enheten* att analyseras. Vad utmärker enheten? Till sist kommer även *hotbilden* mot denna gemenskap att undersökas. Alla dessa steg kommer att beskrivas närmre nedan i presentationen för varje idealtyp. Sägars bör också att Ljungbergs (2011) uppsats om SD:s nationalistiska utveckling varit till inspiration för utformandet av dessa dimensioner. Även om nivån kunde varit högre på inspirationskällan så är Ljungbergs design till stor del tillämpbar också i detta fall. Understrykas bör dessutom att Ljungberg baserat sig på Bergström och Boréus (2000) rekommendationer vid idealtypsanalyser.

I dessa analysdimensioner finner vi vidare specificeringen av den övergripande frågeställningen: Hur förhåller sig svenska riksdagspartier till nationalism? För att denna fråga ska kunna besvaras måste partiernas nationalistiska drag kunna identifieras. Genom att utifrån teorin definiera de olika idealtypernas byggstenar kan vi operationalisera dessa genom de olika analysdimensionerna. De frågor som ställs till analysmaterialet blir därefter följande:

- Vilken är riksdagspartiernas primära enhet för identifikation?
- Hur erhålles medlemskap i denna enhet?
- Vilka är de främsta markörerna för denna enhet?
- Vilka är de främsta hoten mot denna enhet?

2.3 Empiriskt material

Det empiriska underlaget kommer att utgöras av riksdagspartiernas aktuella idé/partiprogram. Detta val är gjort då man med hjälp av dessa kan utröna partiernas generella förhållande till nationalismen. Med tanke på syfte och frågeställning känns detta val mest relevant. Visserligen hade man kunnat studera debattsidor, riksdagsdebatter eller liknande för att på så sätt komma närmre ”verkligt” förekommande åsikter. Jag välkomnar den typen av analys för att bredda fältet men i denna uppsats är det främst partiernas generella hållning snarare än enskilda representanters åsikter som står i fokus. Studier av hegemoniska diskurser kring nationalism i den svenska debatten och liknande skulle dock vara både relevant och intressant i sammanhanget.

Jag har använt de senast officiellt antagna programmen hos partierna vilka utgörs av följande:

- Socialdemokraterna (2013): *Ett program för förändring*
- Centerpartiet (2013): *En hållbar framtid våra idéer gör skillnad. Centerpartiets idéprogram*
- Kristdemokraterna (2001): *Principprogram*
- Moderaterna (2011): *Moderaternas idéprogram: Ansvar för hela Sverige*
- Miljöpartiet (2013): *Partiprogram*
- Sverigedemokraterna (2011): *Sverigedemokraternas principprogram 2011*
- Folkpartiet (2013): *Frihet i globaliseringens tid. Folkpartiet liberalernas partiprogram*
- Vänsterpartiet (2004): *Partiprogram*

2.4 Idealtyper

2.4.1 Civil nationalism

Som namnet antyder är det medborgarskapet som är i centrum för denna idealtyp. Inriktningen heter följaktligen ”civic” på engelska och för vissa är möjligen ”medborgerlig” en bättre översättning. Jag kommer dock att använda mig av ”civil” i uppsatsen. De teoretiska utgångspunkterna för denna inriktning är hämtade från Ignatieff (1993), Pfaff (1993) och Greenfield (1992) som alla använt dikotomin civil/etnisk nationalism för att typologisera nationalismen. Den civila nationalismen karaktäriseras kanske främst av individens frihet, medborgarskap, lagar och akulturalitet. Nationen bygger alltså inte på nedärvda etniska, kulturella eller språkliga egenskaper utan är istället inklusiv, tolerant, pluralistisk m.m. Forskare som Kymlicka (2001) och Yack (1999) ställer sig emot den verkliga existensen av civil nationalism då de menar att gemensam kultur är nödvändigt för alla former av nationalism och att detta i sig inte innebär någonting negativt. Kymlicka understryker att de exempel som Pfaff och Ignatieff använder för den civila nationalismen, Frankrike och USA, har varit starkt influerade av språkliga och kulturella dimensioner genom historien. Samtidigt kritiserar fallen Katalonien och Quebec som exempel på etnisk nationalism då det inte är etniciteten som avgör huruvida man får ta del i dessa nationer utan snarare språkliga och kulturella faktorer. De är på så sätt inklusiva nationalister. Vad Kymlicka framförallt vill sätta fingret på är att all form av nationalism är kulturell och att uppdelningar av arten civil/etnisk helt enkelt är missvisande och simplistiska. Även Yack (1999) stämmer in i denna

beskrivning och tillägger att en nationalism där identiteten enbart beror på individens val, som i det civilnationalistiska fallet, är icke-existerande och orimlig. Detta skulle innebära att den amerikanske medborgaren skulle byta medborgarskap om staten står för politiska värderingar hen inte skriver under på.

Även om jag stämmer in i den ovan presenterade kritiken av denna uppdelning ser jag den trots allt som gångbar för en idealtypsanalys. Denna uppsats har ingen ambition att testa dessa inriktningars sanningshalt utan det är istället partiernas position på skalan som är relevant. Man skulle förvisso kunna byta ut den civila nationalismen mot den liberala variant som Kymlicka m. fl (Se: Miller, 1995; Tamir, 1993) står för. Problemet som uppstår då är att analyskategorierna blir svåra att göra uttömmande då den etniska och liberala delar många markörer såsom språk och kultur. Jag har av denna anledning valt att använda mig av den civil/etniska uppdelningen då den på ett tydligare sätt kan visa på skiljelinjer mellan partier än vad den liberala nationalismen skulle göra i detta fall. Jag vill återigen understryka att det är partiernas förhållande till nationalism som är i fokus snarare än argumentation för den ena eller andra typologiseringen i ämnet.

Vi kommer som följer att gå igenom var och en av analysdimensionerna för den civila nationalismen.

2.4.2 Primär enhet för gemenskap

För den civila nationalismen är staten den primära enheten för gemenskap. Denna enhet byggs i sin tur upp av individer som deltar demokratiskt i samhället inom statens gränser. På så sätt skapar individerna nationen genom lojalitet till staten och inte tvärtom. Staten föregår alltså nationen. Den civila nationalismen utgår således dessutom från individen.

2.4.3 Medlemskap

Det är frivilligt för individer att ingå i den civila nationen. Medlemskap avgörs inte av etnicitet, religion, kultur eller liknande. Däremot fordras lojalitet gentemot lagen och demokratiskt deltagande. På detta sätt är den civila nationalismen inklusiv i förhållande till medlemskapet.

2.4.4 Markörer för enheten

Staten karaktäriseras av lagar som försvarar individens rättigheter och definierar dess skyldigheter. Den är heller inte baserad på etniska eller påstådda nedärvda kulturella

egenheter utan istället på rationalitet, frihet, demokrati och lagar. Den är på så vis också tolerant och öppen för pluralism och mångkultur. Gemensamma demokratiska värderingar är ständigt återkommande.

2.4.5 Hotbild

Hotbilden mot den civila nationalismen återfinns främst i kränkningar av individens rättigheter och diskriminering på grund av kön, klass, etnicitet, sexualitet osv. Diktatur, totalitarism och monokultur är starka hotbilder mot denna inriktning. Även konkurrens från främmande stater med odemokratiska politiska värden bör nämnas, samt respekt för statens gränser.

2.4.6 Etnisk nationalism

Existensen av denna typ av nationalism är mindre kontroversiell än den civila. Kontroversen handlar väl här mer om vilka rörelser och nationer som bör sorteras in i detta fack. Som namnet antyder baseras denna idealtyp på etnicitet och ursprung. Inte sällan kategoriseras Quebec, Baskien, Katalonien eller Kurdistan in i denna typ av nationalism. Detta får då till konsekvens att de hamnar i samma fack som exempelvis tysk nazism vilket kan vara något orättvist och missvisande som bl. a Kymlicka tidigare underströk. Denna idealtyp kommer dock att användas på grund av sina egenskaper som analysverktyg snarare än beskrivning av verkligheten. Anledningarna är mer utförligt beskrivna ovan. Vi kommer som följer att presentera analysdimensionerna för den etniska nationalismen:

2.4.7 Primär enhet för identifikation

För den etniska nationalismen är det nationen som utgör den främsta källan för gemenskap. Det är också nationen som skapar individen och inte tvärtom. På så sätt utgår den etniska nationalismen från kollektivet snarare än individen. Vidare föregås staten av nationen i byggandet av nationalstaten. Detta vill säga att nationen existerar naturligt innan staten. Staten konstrueras därefter för att skydda nationens intressen. Staten bör innehålla en nation för att på så sätt bevara kulturell homogenitet.

2.4.8 Medlemskap

Medlemskapet i den etniska nationen bestäms av det etniska ursprunget hos individen, det vill säga, utseende och geografisk position. Det är således ett exklusivt förfarande då enbart en bestämd skara kan ingå i nationen.

2.4.9 Markörer för enheten

Nationen definieras av etnicitet, nedärvda kulturella riter, religion och språk. Vidare har fenomen som naturliga gränser och starka emotionella band till nationen avgörande betydelse i den etniska nationen. Den etniska nationalismen eftersträvar följaktligen dessutom nationell homogenitet i största möjliga mån.

2.4.10 Hotbild

Hotbilden mot den etniska nationen utgörs av främmande kulturer och mångkulturalism. För nationens välmående och överlevnad fordras att majoritetskulturen bestämmer vad som sker i nationalstaten för att staten och nationen i störst möjliga mån ska överensstämja med varandra. Invandring är därför ett stort hot då det kan störa nationens homogenitet.

2.5 Analysschema

Det fullständiga analyskemat som kommer att ställas mot det empiriska underlaget ser ut som följer:

Analysdimensioner	Etnisk nationalism	Civil nationalism
Primär enhet för identifikation	<ul style="list-style-type: none"> • Nationen	<ul style="list-style-type: none"> • Stat • Samhälle
Medlemskap	<ul style="list-style-type: none"> • Exklusivt	<ul style="list-style-type: none"> • Inklusivt
Markörer för enheten	<ul style="list-style-type: none"> • Gemensam kultur • Språk • Etnicitet • Religion • Emotionalitet	<ul style="list-style-type: none"> • Lagar • Individens frihet • Pluralism • Neutralitet • Rationalitet
Hotbild	<ul style="list-style-type: none"> • Invandring • Mångkultur	<ul style="list-style-type: none"> • Kränkande av individen • Monokultur

Tabell 1: Sammanfattning av idealtyper

2.6 Tolkning – Reliabilitet/validitet – Intersubjektivitet

Då denna studie använder ett på förhand definierat analysverktyg sätts tydliga kriterier upp för hur det empiriska materialet i form av partiprogrammen kan tolkas. Detta medför att analysen blir mindre sårbar för min egen förförståelse som uttolkare samtidigt som analysen kan utföras utan större komplikationer (Borgström & Boréus, 2005, ss. 23 - 25). Det bör dock sägas att det är jag som uttolkare som har valt teoretiska utgångspunkter för analysverktyget vilket vidare får konsekvenser analysens riktning. De valda idealtyperna civil/etnisk nationalism är emellertid en konventionell dikotomi inom ämnet och konstruktionen av analysverktyget är tydligt teoretiskt förankrad (Se ovan). Idealtypernas polaritet bidrar dessutom till ett uttömmande analyschema vilket förenklar analys och slutsatsdragning. Vidare har de empiriska frågorna formulerats utifrån idealtyperna för att kunna ställas direkt till materialet. Av dessa anledningar får validiteten sägas vara hög då studien analyserar det utger sig för att göra: gradskillnader mellan svenska riksdagspartiers relation till nationalism (Esaiasson et al, s. 63). Samtidigt bör här understrykas att enbart utvalda inriktningar av nationalism undersöks då ämnet är alldeles för stort för att inkluderas i en enskild studie.

En risk vid idealtypsanalyser är att det på förhand konstruerade analysverktyget så att säga tvingas på materialet. Jag är i relation till detta medveten om att inte alla delar av partiprogrammen kommer att kunna sorteras in i analyschemat. Samtidigt är partiprogrammen kompatibla med de uppställda idealtyperna och kan på så sätt säga någonting väsentligt om nationalistiska gradskillnader vilket överensstämmer med syfte och frågeställningar. Med kompatibla menar jag att jag undersöker nationalistiska idéer i partiets idéprogram. Hade jag undersökt nationalistiska idéer i bruksanvisningar för mobiltelefoner hade detta emellertid varit ett problem och inkompatibelt.

Reliabiliteten i en studie avgörs av ”frånvaro av slumpmässiga eller osystematiska fel” (Esaiasson, et al, 2007, s. 70). I denna studies fall har detta således med att göra hur konsekvent textanalysen utförs. Genom tydliga och uttömmande kriterier i det förhandskonstruerade analysverktyget samt flertalet analyser av partiprogrammen har studien genomförts så noggrant som möjligt. Detta ger hög reliabilitet samt intersubjektivitet då möjligheten att andra ska komma fram till skilda resultat är liten.

3.0 Resultatredovisning

Som följer kommer undersökningens resultat att presenteras. Jag kommer att gå igenom en analysdimension i taget för att avsluta med en sammanfattande presentation av resultaten i sin helhet. Resultaten för vardera analysdimension kommer att illustreras av tabeller där partiernas relation till idealtyperna synliggörs.

3.1 Primär enhet för identifikation

Jag kommer som följer att redogöra för de huvudsakliga resultaten gällande partiernas primära enhet för identifikation. Med vad identifierar sig partierna främst?

Undantaget SD beskriver samtliga partier "samhället" som främsta identifikationspunkt. Med samhället avses i dessa fall de människor som befinner sig inom den svenska statens gränser. På så sätt definieras gemenskapen av staten och inte tvärtom vilket exempelvis kan utläsas ur följande citat ur V:s program: *"I en demokrati är medborgarna själva samhällets högsta beslutande instans. Denna folksuveränitet[...] har historiskt formats i och genom nationalstaten. Ett försvar av demokratin kräver i dag också ett försvar av den nationella självbestämmanderätten."* Om vi jämför denna hållning där samhället och staten utgör de främsta identifikationspunkterna finner vi en tydlig relation till civilnationalism där identifikationen med staten och samhället är de karaktäristiska enheterna för identifikation. Dessa partiers hållning blir på så vis också civilnationalistisk då nationen skapas av de individer som utgör samhället inom statens gränser vilket ger uttryck för en individualistisk utgångspunkt i samhället. Med andra ord skapar individerna inom statens gränser samhället och nationen och inte tvärtom.

Det parti som står ut när det kommer till denna analysdimension är SD. Partiet beskriver med tydlighet nationen som den viktigaste och främsta identifikationsenheten. Skillnad görs också på stat och nation där den tidigare beskrivs som ett verktyg för att skydda den senare. Staten ska vidare i så stor grad som möjligt sammanfalla med nationen. I motsats till övriga partier kan vi här uttyda att nationen föregår staten och att den senare bör skapas för att skydda den tidigare. På så vis definierar nationen staten och inte tvärtom. Vid en jämförelse med idealtyperna sammanfaller SD:s position i hög grad med den etniska nationalismen där den främsta identifikationsenheten tydligt utgörs av nationen framför exempelvis staten.

Nedan presenteras en resultattabell med karaktäristiska citat från partierna i förhållande till analysdimensionen primär enhet för identifikation:

Primär enhet	Etnisk nationalism	Civil nationalism
Primär enhet	Nation	Stat-Samhälle
(S)		<i>"Fria och jämlika människor i ett solidariskt samhälle är den demokratiska socialismens mål." (s. 4)</i>
(V)		<i>"I en demokrati är medborgarna själva samhällets högsta beslutande instans. Denna folksuveränitet, utövad genom den fritt valda folkförsamlingen, parlamentet, har historiskt formats i och genom nationalstaten. Ett försvar av demokratin kräver i dag också ett försvar av den nationella självbestämmanderätten."</i>
(M)		<i>"Det demokratiska samhällsbygget vilar på idén om rättsstat, äganderätt och skydd av varje människas frihet." (s. 3)</i>
(Mp)		<i>"Det goda samhället behöver byggas på en grund av mänskliga fri- och rättigheter. Våra gemensamma angelägenheter ska hanteras med öppenhet, respekt, fri debatt och demokratiska beslut." (s. 4)</i>
(Fp)		<i>"Att fullt ut tillhöra ett samhälle är att acceptera landets demokratiska institutioner som legitima och följa de spelregler och lagar dessa formulerar." (s. 18)</i>
(C)		<i>"Statens uppgift är att garantera människors grundläggande fri- och rättigheter. Dess institutioner ska säkra rättsordningen och spelreglerna i samhället." (s. 15)</i>
(Kd)		<i>"Denna känsla för det gemensamma samhället bör bygga på vissa medborgerliga karaktärsegenskaper." (s. 27)</i>
(Sd)	<i>"Sverigedemokraterna ser nationen som den viktigaste, äldsta och mest naturliga mänskliga gemenskapen"</i>	

Tabell 2: Sammanfattning av resultaten för analysdimensionen primär enhet för identifikation

3.2 Medlemskap

Som följer kommer resultaten av analysdimensionen medlemskap att presenteras. Hur förvärvas medlemskap i gemenskapen?

Medlemskap får sägas vara den dimension där störst konsensus mellan partierna råder. Samtliga partiprogram innehar en inklusiv hållning till att bli medlem i gemenskapen. Genomgående är understrykandet av öppenhet och att man oavsett bakgrund ska kunna bli en del av gemenskapen. Sägas i sammanhanget bör dock att vissa partier mer detaljerat beskriver krav för inträde såsom språkfärdigheter (KD, SD, FP), samhällsutbildning (FP) eller fullständig kulturell assimilering (SD). I dessa fall understryks samtidigt att individens bakgrund inte ska spela någon roll och att vem som helst ska kunna ingå i gemenskapen. SD sticker dock ut något i sammanhanget då de skiljer på medlemskap i nationen och medborgarskap i staten. Det senare fokuseras dock inte här då nationen så tydligt beskrivs som den främsta enheten för identifikation i partiets program. SD urskiljer sig även från de andra partierna när det beskrivs att även om alla principiellt kan bli en del av nationen så är det inte alla gånger problemfritt då individer med annan kulturell bakgrund kan få problem i assimileringprocessen.

Om vi jämför resultaten med idealtyperna kan samtliga partier sägas ligga närmare den civilnationalistiska inriktningen. Detta då urvalsprocessen är inklusiv i den mån att vem som helst oavsett bakgrund har rätten att bli en del av gemenskapen till skillnad från den etniska nationalismens exklusivitet där etnicitet och bakgrund är avgörande.

Nedan presenteras en resultattabell med karaktäristiska citat från partierna i förhållande till analysdimensionen medlemskap:

Medlemskap	Etnisk nationalism	Civil nationalism
Medlemskap	Exklusivt	Inklusivt
(S)		<i>"Socialdemokraterna är ett antirasistiskt parti, som strävar efter jämlikhet oavsett hudfärg, etnisk och kulturell tillhörighet eller religion." (s. 13).</i>
(V)		<i>"Kampen mot rasism, segregation och diskriminering handlar inte om invandrade eller utlandsfödda. Det är en kamp för att humanism och mänskliga rättigheter ska omsättas i praktik i Sverige och världen och för att demokratin ska omfatta var och en som bor i landet."</i>
(M)		<i>Svenskhet är en identitet som går att tillgängliggöra sig genom att leva och verka här" (s. 18)</i>
(Mp)		<i>"Ett Sverige där det är vår gemensamma framtid som förenar oss, snarare än etnicitet, födelseort eller religiös tillhörighet" (s.:37).</i>
(Fp)		<i>"Sverige ska vara ett öppet land som välkomnar nya invånare, ett land där vi oavsett ursprung skapar en gemensam framtid." (s. 18)</i>
(C)		<i>"Centerpartiet välkomnar att samhället består av människor med olika bakgrund och erfarenheter, där alla är lika värda och där gemenskapen ska vara öppen för alla. " (s. 6)</i>
(Kd)		<i>"Denna känsla för det gemensamma samhället bör bygga på vissa medborgerliga karaktärsegenskaper." (s. 27)</i>
(Sd)		<i>"[...] då nationen definieras i termer av kultur, språk, identitet och lojalitet, och inte i termer av historisk nationstillhörighet eller genetisk grupptillhörighet, så är vår nationella gemenskap öppen även för människor med bakgrund i andra nationer"</i>

Tabell 3: Sammanfattning av resultaten för analysdimensionen medlemskap

3.3 Markörer för enheten

Jag kommer nedan att redogöra för de huvudsakliga resultaten av partiernas förhållande till analysdimensionen markörer för enheten. Vilka drag utmärker enheten?

Detta är den punkt där partierna skiljer sig mest åt. Samtliga partier förutom SD förenas dock i en syn på gemenskapen som tolerant, öppen, pluralistisk där staten ska värna individers rättigheter, kulturell mångfald och inte verka för särintressen vilket exempelvis kan ses i följande utdrag ur FP:s program: ”Det offentliga ska på alla nivåer gynna mångfalden av kulturuttryck” (s. 10). Dessa aspekter är vidare genomsyrande för dessa partiers program. De borgerliga partierna och SD går därefter vidare med att fokusera på vikten av värnandet av ett gemensamt kulturellt arv. KD, FP och SD understryker dessutom vikten av det svenska språkets officiella ställning samtidigt som de två tidigare understryker vikten av att skydda minoritetsspråk. KD och SD påpekar vidare kristendomens vikt för den svenska kulturen. De skiljer sig dock åt då SD beskriver att den svenska staten inte kan förhålla sig religiöst neutral medan KD mer beskriver vikten av att förvalta ett kristet arv för vilket tolerans och pluralism är grundläggande samtidigt som statens religiösa neutralitet understryks.

Det parti som utmärker sig mest i förhållande till denna dimension är SD då partiets program understryker vikten av en homogen nationell kultur. Partiet beskriver dessutom emotionella band till nationen vilket inte görs på samma sätt i övriga program. De kulturella och språkliga faktorerna är dessutom betydligt mer framträdande, detaljerade och tar större plats än i övriga program.

Vid en jämförelse med idealtyperna träder en något mer komplex bild fram när det kommer till denna analysdimension. På ena extreman finner vi V, S och MP som har en starkt civilnationalistisk prägel med fokus på individens rättigheter, neutralitet, mångkultur. Därefter kan M och C placeras in som övervägande civilnationalistiska med vissa drag av etnisk nationalism i formuleringar om kulturarv. Vidare kommer FP som utöver detta fokuserar på det svenska språkets ställning samt formuleringar om samhällsutbildning som krav för medborgarskap. I nästa steg finner vi KD som har ett genomgående fokus på kulturarv, religion och språk vilket utmärker partiet bland de hittills beskrivna. Det bör dock sägas att dessa sju partier ligger betydligt närmare den civilnationalistiska idealtypen än den etniska. Längst ut på den andra extreman finner vi SD vars enhetsutmärkande drag i stor utsträckning

stämmer överens med den etnisknationalistiska idealtypen vilket sammanfattas explicit i citat som: ”Sverigedemokraterna definierar den svenska nationen i termer av lojalitet, gemensam identitet, gemensamt språk och gemensam kultur”.

Nedan presenteras en resultattabell med karaktäristiska citat från partierna i förhållande till analysdimensionen markörer för enhet:

Markörer	Etnisk nationalism	Civil nationalism
Markörer	<ul style="list-style-type: none"> • Gemensam kultur • Språk, • Etnicitet • Religion • Emotionalitet 	<ul style="list-style-type: none"> • Lagar • Individens frihet, • Pluralism • Rationalitet • Neutralitet
(S)		<p>”Kulturinstitutionerna och kulturlivet måste spegla den kulturella mångfalden i dagens Sverige. I detta ska också ingå att hävda och stödja nationella minoriteters möjligheter att behålla och utveckla det egna språket och kulturen.” (s. 34)</p> <p>”Socialdemokratin vill se ett samhälle utan över- och underordning, och bekämpar därför alla former av maktskillnader som minskar den enskilde individens frihet.” (s. 11).</p> <p>”Vi socialdemokrater vill verka för interkulturalitet, som är ett utbyte mellan människor med olika utgångspunkter och referensramar. Detta utbyte utgår från alla människors lika värde och rättigheter oavsett social, etnisk eller religiös bakgrund” (s. 13)</p>
(V)		<p>”Ett demokratikrav är att alla som tillhör en nationell minoritet ska ha möjlighet att medverka i beslut och ta tillvara sina intressen inom samtliga samhällsområden.”</p> <p>”Staten skall vara religiöst neutral och alla kvarvarande band mellan staten och Svenska kyrkan skall upplösas.”</p> <p>”Grundlagarna skall värna demokratin och människors rättigheter, medan författningen i övrigt skall vara politiskt neutral.”</p>
(M)	<p>”att ha kunskap kring samhällets dominerande kulturella uttryck berikar livet och är en förutsättning för att kunna förstå andra.” (s. 19)</p>	<p>”Sverige ska präglas av tolerans inför människors olika uttryck för sin identitet och samhörighet med andra. Lagstiftningen ska motverka diskriminering och vara aktsam med att ställa upp lagar och regler som inkräktar på vad som är upp till varje människa att själv avgöra. Våra värderingar om mångfald och jämställdhet är en tillämpning av de mänskliga rättigheterna, men det är också en konkurrensfördel för Sverige” (s. 18)</p> <p>”Moderaterna vill bygga Sverige vidare på de värderingar som många känner igen som typiskt svenska. Sverige ska vara modernt, öppet och sammanhållet.... ...Det ska alltid spela större roll vart man är på väg än varifrån man kommer” (s. 17).</p>

(Mp)		<p>"I det som vi i dag kallar Sverige har det alltid rymts många olika kulturer, och det gör det också än i dag. Det är en av våra styrkor. I en och samma individ finns alltid spår av flera kulturella referenser. (s. 9).</p> <p>"[...] kultur är en social konstruktion och handlar om hur vi som sociala varelser ser på omvärlden och samspelar med den. Vi gröna ser på kultur som en evig process som förändras i takt med allt som sker i världen."(s. 9)</p> <p>"Alla ska åtnjuta lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, etnicitet, religion, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck eller ålder" (s. 4)</p>
(Fp)	<p>"Svenska är och ska vara det samhällsbärande språket." (s. 18)</p> <p>"För den som vill ansöka om medborgarskap ska genomgången samhällsutbildning vara obligatorisk"(s. 19)</p>	<p>"Det offentliga ska på alla nivåer gynna mångfalden av kulturuttryck" (s. 10)</p> <p>"Samernas, sverigefinnarnas, tornedalingarnas, judarnas och romernas ställning som nationella minoriteter och samernas ställning som urfolk ska upprätthållas. Skolan ska ge alla elever kunskap om Sveriges urfolk, nationella minoriteter och minoritetsspråk. Det offentliga ska understödja ett språk-, kultur- och medieutbud med minoritetsspråksprofil. Individens möjligheter att använda minoritetsspråk i kontakten med myndigheter ska stärkas." (s. 12).</p> <p>"[...] grundläggande mänskliga rättigheter som tillkommer alla." (s. 17)</p>
(C)	<p>"att vårda och utveckla ett kulturarv som kan förmedla viktiga insikter om vår historia och hembygd." (s. 13).</p>	<p>"Alla människor har lika rätt och värde, alla har samma grundläggande rättigheter och skyldigheter. Vi bekämpar alla strukturer, formella och informella, som förtrycker eller diskriminerar människor. Det har ingen betydelse på vilken grund detta sker; kön, ålder, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, funktionsnedsättning, trosuppfattning eller etnicitet." (s. 5)</p> <p>"Det är en styrka att leva i ett mångkulturellt samhälle. Öppnare gränser minskar avståndet mellan människor och stärker kontakterna mellan olika delar av världen" (s. 19)</p>
(Kd)	<p>"Eftersom medborgarskapet i grunden är en fråga om... men även om identitet och kulturellt/etniskt ursprung." (s. 34).</p> <p>"Förvaltarskapsansvaret inbegriper också det svenska språket, vars ställning som majoritetsspråk bör vara grundlagsskyddat." (s. 71)</p> <p>"Kristendomen har också på många sätt bidragit till att forma det andliga, kulturella och demokratiska landskapet i Sverige. Vi har en förpliktelse gentemot kommande generationer att förvalta detta vitala arv." (s. 73)</p> <p>Monarkin är också en identitetsskapande tradition som betyder mycket för svensk kultur och historia samt för Sverige bilden internationellt. (s. 34)</p>	<p>"Den ökande religiösa pluralismen ska dock inte bara tolereras, utan därtill också respekteras."(s. 74).</p> <p>"Grundlagen ska säkerställa de rättigheter som alltid ska finnas för den enskilda människan och skydda dessa rättigheter från övergrepp" (s. 31).</p> <p>"Eftersom medborgarskapet i grunden är en fråga om säkerhet, trygghet, rättigheter och skyldigheter"(s. 34).</p> <p>"tillförsäkra minoritetsspråken en stark ställning genom lagstiftning." (s. 71).</p>
(Sd)	<p>"Sverigedemokraterna definierar den svenska nationen i termer av lojalitet, gemensam identitet, gemensamt språk och gemensam kultur"</p> <p>"[...] kärleken till den egna nationen och viljan att befrämja dess intressen..."</p> <p>"Den svenska staten kan och bör inte vara religiöst neutral. Sverige har varit ett kristet land i över tusen år. Kristendomen är intim sammanvävd med den svenska kulturen och identiteten"</p>	

Tabell 4: Sammanfattning av resultaten för analysdimensionen markörer för enhet

3.4 Hotbild

Jag kommer nedan att redogöra för de huvudsakliga resultaten av partiernas förhållande till analysdimensionen hotbild. Vad utgör hotbilden mot enheten?

Likt övriga punkter ligger samtliga partier förutom SD mycket nära varandra också när det kommer till denna dimension. Hotbilden mot enheten beskrivs främst genom olika typer av förtryck mot individens fri- och rättigheter både på inom- och utomnationell nivå. Också en intolerant enhetskultur och särintressen beskrivs som problematiska i relation till skyddandet av individen för vilket mångfald och demokrati är en förutsättning enligt dessa partier. Följande citat ur MP:s program ger ett exempel på hur monokulturen som hotbild kan se ut: "[...] det är genomdrivandet av monokulturen som gång på gång när den har provats i historien har misslyckats. Det har lett till katastrofala följder. Vi bejakar att olika idéer och kulturer kan samexistera och influera varandra i ett och samma samhälle" (s. 9). I SD:s program utgörs istället hotbilden till störst del av externa influenser, mångkultur och invandring. Dessa fenomen hotar den nationella sammanhållningen och bör således motverkas. SD:s position när det kommer till denna analysdimension kan exempelvis utläsas i följande citat: "Sverigedemokraterna motsätter sig inte invandring, men menar att invandringen måste hållas på en sådan nivå och vara av en sådan karaktär att den inte utgör ett hot mot vår nationella identitet eller mot vårt lands välfärd och trygghet."

Vid en jämförelse med idealtyperna hamnar alla partier förutom SD närmast den civilnationalistiska idealtypen. Detta då starkt fokus ligger på skyddandet av individens fri- och rättigheter och att motverka enhetskultur eller särintressen genom exempelvis majoritetens förtryck av minoriteter. SD hamnar å andra sidan väldigt nära den etniska nationalismen då partiprogrammet i stort sett delar hotbildsbeskrivning mot nationen med denna idealtyp.

Nedan presenteras en resultattabell med karaktäristiska citat från partierna i förhållande till analysdimensionen hotbild:

Hotbild	Etnisk nationalism	Civil nationalism
Hotbild	<ul style="list-style-type: none"> • Invandring • Mångkultur 	<ul style="list-style-type: none"> • Kränkande av individens frihet • Monokultur
(S)		<p><i>"Socialdemokratin vill se ett samhälle utan över- och underordning, och bekämpar därför alla former av maktskillnader som minskar den enskilde individens frihet." (s. 11).</i></p> <p><i>"Samhället idag bygger på en mängd exkluderande normer, som skapar föreställningar om vem eller vilka egenskaper som är normala och vilka som inte är det. Den som uppfattas som normal har en mer privilegierad situation än den som uppfattas som avvikande. Åtgärder enbart mot klassorättvisor räcker därför inte för verklig jämlikhet. Det kräver en medveten kamp också mot andra maktstrukturer och förtryckande normer." (s. 12)</i></p>
(V)		<p><i>"Demokratin och friheten måste ständigt försvaras, återerövas och utövas. Statsmakten är inget värd om den bara kan överleva genom att förtrampa de mänskliga rättigheterna."</i></p> <p><i>"Även om ord som ras ofta övergått i ett diffust och negativt definierat kulturbegrepp, lever rasismens huvuddrag vidare. Att vissa folk hålls nere i fattigdom och förtryck framstår som en bekräftelse av den rasistiska världsbilden, samtidigt som rasismen legitimerar den orättvisa världsordningen."</i></p>
(M)		<p><i>"Det fria samhället och varje människas frihet kommer alltid att utmanas av dem som anser sig ha en idé eller en livsstil som är överlägsen andras. Det goda samhället byggs på motsatsen till dogmatism och fundamentalism" (s. 24).</i></p> <p><i>"När vi möter dem som förringar demokrati, relativiserar människans rätt till frihet, bagatelliserar minoriteters rättigheter och talar om jämställdhet med förakt så vet vi att vi kan ansluta oss till en lång och framgångsrik idétradition genom att göra tydliga ställningstaganden emot det." (s. 8)</i></p>
(Mp)		<p><i>"När makthavare i Sverige eller i andra länder har strävat efter kulturell enhetlighet så har det lett till motsättningar och övergrepp. Det finns politiska rörelser i Europa som dömer ut idén om mångkultur som misslyckad. Men det är genomdrivandet av monokulturen som gång på gång när den har provats i historien har misslyckats. Det har lett till katastrofala följder. Vi bejakar att olika idéer och kulturer kan samexistera och influera varandra i ett och samma samhälle. Miljöpartiet vill att människor alltid ska ges rätt att definiera och utöva sin egen identitet och kultur. Därför är stöd till olika sorters kulturyttringar viktigt" (s. 9)</i></p> <p><i>"Demokratin måste försvaras med demokratiska medel. De ökade möjligheterna till övervakning kräver att politiken slår vakt om människors möjlighet att värna sin integritet. Vi motsätter oss alla lagar som innebär oproportionerliga ingrepp i integriteten. Brotts- och terrorbekämpning är viktigt men ska inte ske på bekostnad av mänskliga rättigheter." (s. 5)</i></p>

(Fp)		<p><i>"De demokratiska värdena måste försvaras också på hemmaplan, och varje tendens till rasism, ojämställdhet, inskränkthet och intolerans bekämpas." (s. 3)</i></p> <p><i>"Under århundraden har liberaler identifierat, bekämpat och rivit hinder för människans frihet." (s. 3)</i></p>
(C)		<p><i>"Därför är det särskilt viktigt att vi, medborgare i de demokratiska länderna, inte kompromissar med våra ideal utan förenas i en strävan efter alla människors fri- och rättigheter." (s. 21)</i></p> <p><i>"Främlingsfientlighet är ett av de mest allvarliga hot vårt samhälle och vår demokrati står inför. Den bryter ned den ömsesidiga respekten och värdigheten människor emellan och underminerar de principer om öppenhet och utbyte med omvärlden som Sveriges välstånd vilar på. Främlingsfientlighet öppnar vägen för återkomst av ideologier vars utgångspunkt är att alla människor inte har samma värde." (s. 19).</i></p>
(Kd)		<p><i>"Kristdemokratin bildar front såväl mot anarki som mot alla slags totalitära tendenser" (s. 16)</i></p> <p><i>"Om majoritetsbeslut får legitima brott mot mänskliga fri och rättigheter inom västerländska demokratier är detta ett uttryck för ett totalitärt förhållningssätt." (s. 16).</i></p>
(Sd)	<p><i>"Sverigedemokraterna motsätter sig inte invandring, men menar att invandringen måste hållas på en sådan nivå och vara av en sådan karaktär att den inte utgör ett hot mot vår nationella identitet eller mot vårt lands välfärd och trygghet."</i></p> <p><i>"Huruvida slutmålet med de mångkulturalistiska strävandena är att skapa ett samhälle där alla nationella kulturer upplöses och sammanblandas till en ny gemensam mångkultur eller om det är att särkulturellt samhälle där en mängd vitt skilda nationella kulturer existerar parallellt inom samma stat, är för oss ovidkommande. Vår uppfattning är att bägge dessa scenarion kommer att leda till ett försämrat samhällsklimat med ökad rotlöshet, segregation, motsättningar, otrygghet och minskad välfärd som följd".</i></p>	

Tabell 5: Sammanfattning av resultaten för analysdimensionen hotbild

3.5 Resultatsammanfattning

För att sammanfatta kan vi konstatera att alla partier undantaget SD förhåller sig närmare den civila nationalismen än den etniska. Dessa partier har uteslutande civilnationalistiska drag i tre av fyra analysdimensioner. Den dimension där de skiljer sig åt är som vi tidigare sett *markörer för enhet*, där de borgerliga partierna uppvisar vissa drag av etnisk nationalism i form av fokus på kultur. FP och KD bör nämnas som utmärkande för sitt fokus det svenska språket. KD går även steget längre genom att beskriva kristendomens vikt för den svenska kulturen samt ett genomsyrande fokus på vård av kulturarv.

SD skiljer sig från de andra genom att ha en tydlig relation till den etniska nationalismen i tre av fyra analysdimensioner. Relationen till den etniska nationalismen är övervägande och i många fall explicit. Nämnas bör dock att partiets program får sägas vara civilnationalistiskt när det kommer till medlemskap då partiet där hade en inklusiv hållning. Det är också här den största skiljelinjen mellan SD:s partiprogram och den etnisknationalistiska idealtypen återfinns då partiprogrammet i stort saknar den etniska faktorn som är fundamental för den inriktningen.

För att summera kan vi säga att S, V och MP ligger närmast den civilnationalistiska idealtypen. Därefter kommer M och C med tydlig civilnationalistisk prägel men med vissa drag av etnisk nationalism. Nästa parti är FP som utmärker sig genom att fokusera på språk och samhällsutbildning. Som följer kommer KD som utöver det redan nämnda bl. a understryker religionens vikt. Alla dessa partier har dock en starkt civilnationalistisk prägel. Till sist kommer då SD som utmärker sig genom att som enda parti ha en stark relation till den etniska nationalismen.

4.0 Slutsatser/Diskussion

Vilka slutsatser kan då dras från undersökningen? Uppfyller uppsatsen sitt syfte och besvaras frågeställningen? Det ursprungliga syftet gick ut på att nyansera bilden av nationalism i ett svenskt politiskt sammanhang samtidigt som frågeställningen sökte röna ut vilka gradskillnader som fanns mellan svenska riksdagspartiers förhållande till nationalism. Ur ett perspektiv tycker jag båda dessa mål har uppnåtts. Vi har fått syn på gradskillnader mellan riksdagspartiernas relation till nationalism vilket i sin tur bidrar till att nyansera bilden i ett svenskt politiskt sammanhang. En viktig slutsats i förhållande till detta är att nationalistiska drag förekommer över hela det svenska politiska fältet och inte enbart i högerextrema fall vilket ger en mindre svartvit bild av nationalism bland riksdagspartierna. Att SD har en etnisk nationalistisk prägel är i sig ingen överraskning då partiet är det enda uttalat nationalistiska samtidigt som andra studier har kunnat påvisa sådana ideologiska inriktningar inom partiet (se: Ekman & Poohl 2010). Uppsatsens relevans återfinns istället i synliggörandet av nationalistiska drag hos samtliga partier vilket ger uppslag för diskussionsfrågor om vilken typ av nationalism som partierna präglas av snarare än nationalism eller ej. På så sätt kan studien sägas ha gjort mer banala nationalistiska drag hos partierna explicita. Detta är av vikt i en samtid där nationalism har en fortsatt viktig roll i världen vilket mer ingående beskrivs i

inledningen. Undersökningens resultat kan därför exempelvis användas som utgångspunkt för att på internationell nivå jämföra ideologiska positioner med nationalistiska rörelser istället för att per automatik kategorisera dessa som protektionistiska eller chauvinistiska. I vårt närområde med en alltmer långtgående europeisk integration, kombinerat med ökad nationalism av olika slag, har en sansad och nyanserad hållning till detta ämne avgörande betydelse för vår utveckling.

Med detta sagt ska man vara ödmjuk nog för att poängtera att den genomförda analysen enbart inkluderar en nationalistisk typologi som i sin tur är hårt kritiserad från vissa håll. Undersökningen säger således enbart någonting om partiernas förhållande till civil/etnisk nationalism snarare än ämnet i sin helhet. Av denna anledning är bredare analyser att välkomna för att ytterligare nyansera fältet. Vidare skulle det vara relevant att inkludera ytterligare dimensioner i analysen såsom nationalism/kosmopolitanism för att undersöka i vilken mån partierna har utomnationella identifikationsenheter. Detta skulle också göra analysen något mindre forcerad då den genomförda undersökningen enbart fokuserar på nationalism.

Angående specifika resultat är det för egen del uppseendeväckande att så pass många partier (V, S, MP) visade upp uteslutande civilnationalistiska drag. Även om man på förhand kunde ana att dessa partier lutade mer mot civil nationalism på grund av sin position på den politiska höger-vänster-skalan var tydligheten i dessa partiers relation till den nämnda idealtypen slående. Bland de borgerliga partierna är det FP och KD som sticker ut med något större dragning mot etnisk nationalism. KD:s position får sägas vara väntad med tanke på partiets religiösa bevekelsegrund. I övrigt bör det nämnas att SD:s inklusiva position till medlemskap kan ses som något förvånande med tanke på partiets högerextrema rötter. Samtidigt kan det sägas vara naturligt med tanke på partiets inträde i riksdagen och försök till att få bredare väljarstöd.

För att summera kan vi konstatera att undersökningen har visat gradskillnader mellan svenska riksdagspartiers förhållande till civil/etnisk nationalism. Då tidigare studier i ämnet tenderat att fokusera på partier på den högerextrema kanten eller göra historiska analyser, finner denna undersökning sin kumulativitet i att genom en beskrivande analys jämföra hela det samtida svenska politiska fältet med olika typer av nationalism. Med tanke på den globala

samhällsutvecklingen där globalisering och nationalism av olika slag står i konflikt och samverkan har ett nyanserat förhållningssätt till ämnet en viktig och avgörande betydelse. Här kan denna uppsats bidra med att visa gradskillnader i relation till nationalism mellan partier på svensk nivå. Resultaten kan därefter exempelvis lyftas upp på internationell nivå för att jämföra positioner med olika typer av nationalistiska rörelser eller bidra till att skapa nya ingångar till diskussioner kring nationalism.

4.1 Relevans för läraryrket

Angående relevans för mitt framtida yrke som lärare anser jag framförallt att resultaten kan fungera som en pedagogisk utgångspunkt när ämnen som nation och nationalism ska introduceras. Undersökningen visar hur man kan förhålla sig analytiskt till ämnet utan att låta egna föreställningar eller det ”sunda förnuftet” styra diskussioner kring nation och nationalism vilket ofta kan ske (Jansson, Wendt & Åse, 2013). Samtidigt kan det vara ett sätt att introducera ämnet utan att falla i fällor av högerextremism och rasism genom att visa på att alla partier har nationalistiska drag. På så sätt kan det också vara en strategi för att starta diskussioner kring Billigs (1995) banala nationalism. Det bör dock påpekas att denna uppsats inte har något svar på hur detta ska gå till rent pedagogiskt. Man kan dock tänka sig att resultaten skulle kunna användas för att arbeta med nationalism på nationell nivå för att sedan lyfta diskussionen till en global nivå där eleverna får jämföra de svenska partiernas position med olika typer av nationalism runtom i världen. Uppsatsens resultat är dessutom tillämpbara på stora delar av kursplanerna i ämnet Samhällskunskap.

4.2 Uppslag för framtida studier

Som tidigare antytts vore diskursanalys av debatter eller liknande ett intressant uppslag för framtida studier. Denna undersökning utgår ju enbart från ett ideologiskt perspektiv. En studie som analyserar hur de hegemoniska diskurserna kring nationalism ser ut i det ”verkliga” samhället snarare än i idéprogram vore således en intressant ingång. Bredare idealtypsanalyser av programmen är ett annat relevant perspektiv där ytterligare dimensioner skulle kunna inkluderas såsom nationalism kontra kosmopolitanism för att undersöka i vilken grad partier har utomnationella identifikationsenheter eller liknande. Detta skulle komplettera den genomförda undersökningen som blir något steril då den enbart undersöker nationalistiska perspektiv i programmen.

5.0 Referenser

5.1 Tryckta källor

- Anderson, B (2006) *Imagined Communities* Revised Edition. London: Verso
- Bergström, G & Boréus, K (2000) *Textens mening och makt, Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Billig, M. (1995) *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Demker, M. (1993). *I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947-1990*. Göteborgs Universitet.
- Ekman, M, Poohl, D. (2010) *Ut ur skuggan, En kritisk granskning av Sverigedemokraterna*, Stockholm: Natur & Kultur
- Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wängnerud, L. (2007) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Gellner, E. (1964) *Thought and Change* London: Weidenfeld and Nicholson.
- Greenfeld, L. (1992) *Nationalism: Five Roads to Modernity*. Cambridge: Harvard University Press.
- Hall, P. (2000) *Den svenskaste historien. Nationalism i Sverige under sex sekler*. Stockholm: Carlsson.
- Hellström, A (2013) ”Varför vi älskar att hata Sverigedemokraterna”, i *Det vita fältet II. Samtida forskning om högerextremism*, specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 2, s. 69–99.
- Hellström, Anders, (2010), Vi är de goda: Den offentliga debatten om Sverigedemokraterna och deras politik, Hägersten: Tankekraft
- Ignatieff, M. (1993) *Blood and Belonging: Journeys into the New Nationalism*, Farrar, Straus & Giroux, New York.
- Jansson, M, Wendt, M & Åse, C. (2013) ”Common-Sense Notions of “Nation”: A Challenge for Teaching”, i *Journal of Political Science Education*, Volume 9, Issue 1, ss. 34-51.
- Kymlicka, W. (2001). *Politics in the Vernacular*. [University Press Scholarship Online Political Science](#)
- Ljunggren, C. (2011). “Utbildning – mellan individ, nation och samhälle” i *Utbildning & Demokrati 2011*, Volym 20, Nr. 3, ss. 7-28.

- Lodenius, A-L. (2011) *Krutdurk Europa*, Stockholm: Bilda förlag
- Miller, D. (1995) *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press
- Pfaff, W. (1993) *The Wrath of Nations: Civilization and the Furies of Nationalism*. New York and London: Simon and Schuster
- Runfors, Ann (2006). Fostran till frihet? Värdeladdade visioner, positionerade praktiker och diskriminerande ordningar. I SOU 2006:40 *Utbildningens dilemma - Demokratiska ideal*
- Rydgren, J. (2005) *Från skattemissnöje till etnisknationalism: högerpopulism och parlamentarisk högerextremism i Sverige*. Lund: Studentlitteratur
- Tamir, Y. (1993) *Liberal Nationalism*. Princeton: Princeton University Press. Utbildningsdepartementet. (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet - Lgr11*. Stockholm: Utbildningsdepartementet, Regeringskansliet.
- Yack, B. (1999) 'The Myth of the Civic Nation', in Beiner, Ronald (ed.): *Theorizing Nationalism*, State University of New York Press, Albany.

5.2 Digitala källor

- Ljungberg, K. (2011) *Nationalism i en globaliserad värld. En studie av Sverigedemokraternas nationalistiska ideologi*. Studentuppsats, Göteborgs Universitet.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/29515/1/gupea_2077_29515_1.pdf
(hämtad: 20140418)
- Centerpartiet. (2013) *En hållbar framtid våra idéer gör skillnad. Centerpartiets idéprogram*.
<http://www.centerpartiet.se/wp-content/uploads/2014/02/H%C3%A4r-kan-du-l%C3%A4sa-hela-id%C3%A9programmet.pdf>
(hämtad: 20140418)
- Folkpartiet (2013): *Frihet i globaliseringens tid. Folkpartiet liberalernas*
https://www.folkpartiet.se/ImageVault/Images/id_22188/scope_0/ImageVaultHandler.aspx
(hämtad: 20140418)
- Kristdemokraterna. (2001) *Principprogram*
<https://www.kristdemokraterna.se/Global/pdf/principprogrammet/Kristdemokraternas>

[_Principprogram_%28Arobat_PDF%29.pdf](#)

(hämtad: 20140418)

- Miljöpartiet. (2013) *Partiprogram*

http://www.mp.se/sites/default/files/miljopartiets_partiprogram_lagupplost_2013.pdf

(hämtad: 20140418)

- Moderaterna. (2011) *Moderaternas idéprogram: Ansvar för hela Sverige*

http://www.moderat.se/sites/default/files/attachments/ideprogram_-_ansvar_for_hela_sverige_2013_2.pdf

(hämtad: 20140418)

- Socialdemokraterna. (2013) *Ett program för förändring.*

<http://www.socialdemokraterna.se/upload/Kongresser/Kongress2013/Ett%20program%20for%20forandring.pdf>

(hämtad: 20140418)

- Sverigedemokraterna (2011): *Sverigedemokraternas principprogram 2011*

http://sverigedemokraterna.se/wp-content/uploads/2013/08/principprogram_A5_web.pdf

(hämtad: 20140418)

- Vänsterpartiet. (2004) *Partiprogram.*

<http://www.vansterpartiet.se/material/partiprogram/>

(hämtad: 20140418)